

Mravlja pripoveduje.

Prirodopisna črtica. — Spisal prof. Fr. Pengov.

Lepega junijevega večera sem slonel v vrtni uti. Po mali nevihti s krotko ploho je pihljajal prijeten veterc skozi lopine z bršljanom in krasno cvetočo glycino (*Wistaria*) preprežene stene. Solnce se je bilo ravno potopilo za raztrganimi, pozlačenimi pajčolani in boječje boreč se z lahkim zefirjem je jadralo par kresnic po zraku kot izginjajoče blede iskrice. V lagodnem lesenem naslonjaču sem sedel brez vseh misli. Tedaj se mi zazdi, kot da čujem poseben, nežen glascek: „Ci ci ci - ciiii!“ —

Prisluhnil sem: glas je mogel priti le od bližnje stene. Sklonem se proti njej in opazim zalo procesijo majhnih, majhnih živalic, namenjenih naravnost proti podstrešnemu brunu lope, na kojem je stala s pergamentom prevezana steklenica, polna sladkega, vkuhanega sadja. Izprevod se je usipal iz špranje na tleh in je imel hvalevredni namen pregledati papirnati pokrov pri steklenici ter poskrbeti za gostijo. Iz vrst romarjev so se razlegali veseli spevi, neizmerno nežni in lahkotni. Goslanje lilijinega petelinčka (*Lema merdiger*), 7 mm dolgega prebivalca limbarjevega, je v primeri s temi glasovi kot kričeči forte violoncella proti najfinejšemu pianissimu elegijskih citer!

„Kdo ste, drage znanke, in kaj hočejo vaše goste, črne trume?“ nagovorim prišlece. „Roka roka umiva in če hočete pri meni lukulske večerje, ne pojde to kar tako. Zahtevam od svojih gostov, da se mi predstavijo in obrazložijo dejanje in nehanje svoje in svojih sorodnikov.“

„Imaš tudi popolnoma prav, in ako dovoliš mojim tovarišicam prosto pot, ti je moja malenkost v vsem na uslugo.“ — S temi besedami se postavi majčkena zamorka predme. Zadovoljen s predlogom ji pokimam in poslušam — njeno povest.

* * *

— Moje ime je *Ponerina rustica* — je pripovedovala. Četudi časih komaj 1½ mm dolga, spadam vendar k tistim v tvoji domovini redkim mravljam, ki nosimo pri sebi vedno orožje — želo, da se moremo braniti; pa poleg meča imam tudi liro, ker znam peti ali bolj natančno — cvrčati. Ako si namreč ogledaš pod drobnogledom moj abdomen (zadek), najdeš na njem cvrčalni ustroj (stridulacijski aparat ga imenujejo učeni) v obliki silno drobcene pilice. — Dasi smo ponerine pravi palčki med mravljami, četudi je število let našega življenja

le majhno — pri tisočih mojih sestra znaša razdalja med zibelko in grobom komaj par mesecev — vendar ima naš narod zgodovino tako častitljive starosti, da so najstarejše plemenitaške rodovine pri vas ljudeh proti njemu prave enodnevnice. Naša zgodovina na zemlji je za mnogo tisoč let starejša od zgodovine človeštva, ki jo imenujete s tolikim ponosom „svetovno zgodovino“. Kajti vi ljudje ste ugledali luč sveta šele šesti dan, me pa najpozneneje že peti dan svetopisemskega stvarjenja. Smo namreč mravljinci kožokrilci (*Lymenoptera*), in sicer oni z želom (*aculeata*) v razliko od naših sorodnic z leglom (*terebrantia*), kot so razne lesne ose, šiškarice in druge. To naj zadostuje v dokaz za visoko starost našega rodu onim, ki so se učili kdaj čitati iz naročja zemlje zgodbe njenih davno minolih geogoških dni. Že v meso- in kenozoični dobi, ko so bile namesto dreadnoughtk še orjaške kuščarice gospodarice morja in so se izprehajali neznanski mastodontje, dino- in brontosavriji kot krona stvarjenja po celini, že takrat smo bile me na svetu. Ko še nihče ni mislil na vas, ubogega homo sapiens, niti ne na vašega vratarja, *pithecanthropus erectus*, smo že oživljale me v srednjem terciaru v brezštevilih vrstah in zvrsteh obličje zemlje. Zato pa ne najdeš zlepa žuželke, ki bi bila v tolikih zvrsteh (nad 1200) razširjena po vsej zemlji.

Vse živimo sicer zadružno v naselbinah, toda z drugačnimi napravami kot n. pr. čebele. Tudi pri nas najdeš nalik trotom in maticam v panju samce in samice in zraven še navadne delavke. Pa nikar ne misli, da bi bila naša vladavina tako absolutistično monarhična, kot je pri apidih; ne, republikanke smo od temena do podplatov in zato igrajo naše babicekraljice le bolj pasivno vlogo v državi; skrbeti jim je edino le za nov zarod.

Ker je primerno, da ti razložim najpreje spomine svojih mladih dni, zato je najpametneje, da skočim takoj — in *medias res*. Najbrže se nekoliko čudiš, ker govorim tudi tuje, celo klasične jezike. Toda spomni se le, prijatelj, da pošilja k nam že poetični Salomon, češ: „Pojdi k mravlji, lenuh, oglej si njeno ravnanje in uči se!“ (Preg. 6, 6) — in tvoje čudenje se razbline kot pena. Modri kralj je s tem pokazal, da ni bil samo modrec prve vrste, ampak tudi izvrsten naravoslovec, ki je opazoval v domačem parku z razumom in ljubeznijo najneznatnejše stvarce in se učil od njih.

Zato svetujem tudi tebi, prijatelj, ako hočeš imeti kakšen dobiček od proučevanja našega življenja, ne bodi zadovoljen s tem, da bi samo čital o nas črno na belem. Mnogo več užitka boš imel, ako nas opazuješ sam, delaš z nami poizkuse. S zoologijo je ravnotako kot z botaniko. Prijatelj Cvetane ne čita le učenih knjig, ne opazuje samo pisanih slik iz 100 kronskih del, ampak si ogleda vsako grivo na polju, vsak jarek ob cesti, preišče sleherni grmičevje v hosti: ne mine mu teden od spomladi do pozne jeseni, da ne bi šel nabirat zlatih hčerk iz Florinega kraljestva.

Taisto stori ti, ako hočeš spoznati nas dodobra ali nas celo vzljubiti. Kadar je vreme ugodno, najdeš naša selišča pod kamenom, ob drevesni korenini, ob robu gozda v vzvišenem šatoru. Pri tem se gotovo vselej naučiš kaj novega. In kakor dvigne rastlinar redko cvetlico, ki jo je našel z velikim veseljem, s koreninami vred iz zemlje ter jo presadi na domači vrt, tako ponesi tudi ti, novopečeni mirmikolog, zdajpazdaj po kako kolonijo različnih mojih sovrstnic domov, jo preskrbi s potrebno hrano in proučuj njeno zanimivo življenje odbližu v umetnem mravljišču. Ne najdeš ga kmalu večjega užitka, kakor če vidiš, da tvoja črna, rjava ali rdeča naselbina od dne do dne lepše uspeva, ali ko jo razkazuješ in razlagaš prijateljem! To je eno onih plemenitih in čistih razvedril, ki so v zvezi z raziskovanjem narave, ki je izšla iz božje stvarilne roke, veselje, ki širi srce in sili razum, da se dviga od stvari k Stvarniku, ki je ustvaril tudi vso pod bornim krovom mravljininega gnezda skrito veličast le zato, da spoznaš ti, prijatelj, in vsi ljudje božjo moč in modrost tudi v najmanjših stvareh in poveličuješ Neskončnega.

Pa nazaj k moji mladosti!

Preživela sem jo — le brljavo se tega zavedam — v temnem gradu svojih očetov, prikrita slehernemu očesu, in doživela že v prvih tednih več kot morete vi ljudje v celem dolgem življenju, kajti preobrazba (metamorfoza) mlade mravlje ni majhna reč.

Zibelka mi je tekla zadaj za uto v mehki zeleni mahovini. Pogostoma mi je pripovedovala starejša sestra, s kakšnim veseljem da je sprejelo lepega avgustovega popoldne celo tamošnje ljudstvo mojo mater-kraljico, ki jo je bil zanesel veter vso zdelano in utrujeno bogve iz katerega sorodnega sela k njemu. Kako urno so bile pri rokah dvorne dame, ki so ji pomagale sleči težko svilnato poročno obleko, predvsem neokretna krila, ki so jih kar enostavno odstrigle s svojimi škarjami ter jo tako olajšano prinesle v gnezdo.

Sobane je imela pripravljene spodaj v visokem pritličju, na varnem kraju, brez najmanjšega nemira.

Tukaj so jo še lepo omile in mazilile, jo okrtale in kakih 12 služabnic jo je neprestano lizalo. Prišla je pojedina in kraljica se je okrepčala z vsem, za čimer ji je pozelelo njeno drobno srce; posebno se je naslajala z nektarjem, ki so ga zajemale točajke deloma iz retort listnih ušic, deloma pa natakale v sladkih tempeljnih nežnih cvetlic.

Način postrežbe se utegne zdeti vam ljudem nekoliko čuden, če ne celo naravnost neokusen!

Služabnica za služabnico prihaja k triklini slavljenke, vdano klanjajo drobne glavice z odprtimi čeljustmi ter ji molijo nasproti svoje široke, kosmate jezičke, spodnje ustnice, na kojih se leskeče zlata kapljica izgrgranega sladkega soka.

Take so navade pri nas na deželi! Toda mravlje imamo pri tem veliko prednost, da smo popolnoma neodvisne od vseh krožnikov in tac in že pri rajnem Diogenu so se naučile moje prednice, da je najsrečnejši oni, ki najmanj potrebuje.

Vsled tolike ljubeznivosti razvajena, segala je moja mati brezskrbno po vseh teh dobrotah in kmalu se je čutila zopet krepko in zdravo.

Še isti večer je zavladovalo po celi naši kraljevini veliko veselje, kajti zagledalo nas je lepo število prihodnjih mravljincev luč, bolje „temo“ sveta v podobi predrobnih jajčjih zrn. Pestunje so nas odnesle v vajenih rokah, to se pravi čeljustih, v posebne kraljeve sobice, namenjene nalašč zato. Te prostore, kjer stoje naše prve zibelke, odbirajo mravlje, kadar gradijo palačo, z velikim preudarkom vselej na onem mestu, kjer je najprimernejša toplota in vlaga.

Bolj skrbnega negovanja mladičev pač ne najdeš nikjer več v živalstvu, kot je pri nas, in pri tem se starši sami niti najmanj ne brigajo za otroke, ampak prepuščajo vse težave drugim skrbnim dušam, delavkam ali zakrnelim samicam, ki so večkrat celo popolnoma tujega rodu.

Brez prestanka ližejo pestunje jajčeca, jih obračajo med čeljustmi sem in tje in jih ohranjajo tako čista in vlažna. Kmalu se tudi spozna razlika med preje in pozneje izleženimi jajci v velikosti in barvi. Najmlajša so bela, neprozorna, cilindrične oblike, druga so nekoliko večja in prosojna, najstarejša pa so dvakrat večja od najmlajših, popolnoma prozorna in na enem koncu nekoliko upognjena. Če hočeš, mladi znanec, opazovati moment, ko se razpoči jajčja kožica in se izleže obročkasta ličinka, tedaj pazi na to zadnjo vrsto jajec.

Ni še štirinajst dni, kar je slišala moja sestra — obiskuje namreč ljudsko šolo skozi špranjo pri oknu —, kako je čital učenček dobesedno in razločno: „Iz jajec se izležejo v štirinajstih dneh ličinke.“ Toda ta stavek treba pojasniti; umevati ga je namreč

tako, da preje nego v štirinajstih dneh se ne izleže nobena ličinka. Velikokrat pa potrebujemo mnogo več časa zato, časih tudi dva do tri mesece.

Kot novorojena ličinkica sem bila preljubezniva, neznana, drobna stvarica v bleščeči belini kot slonova kost. Pestunje so ravnale z nami in ravnajo še vedno s temi revšeti z vso skrbjo, ki se da misliti, jih umivajo, to je oblizujejo, nosijo okoli in pitajo s sladkim sokom iz lastnih ust. Izprva so zlepljene ličinkice skupaj v kupčkih kot jajčeca in večkrat lahko opaziš v mravljišču, kako prenašajo delavke v čeljustih bel tovorček, obstoječ na pol iz jajec, na pol iz mladih ličink. Čim bolj pa te odraščajo, toliko bolj samostojne postajamo.

Kot ličinka sem bila nad vse nezmožna stvarica, ki bi bila morala brez tuje pomoči brezpogojno poginiti, pri toliki ljubezni pa se hitro daljšamo in debelimo. Ako me opazuješ, nežno ličinko, pod mikroskopom, ne boš našel ravno kakega zalega Adonisa v povečavi, kajti v tem štadiju sem bila popolnoma brez glave, kaj čuda potem, ako sem pozabila tudi na čeden obraz, da, celo na poštena usta. V naši tedanji apatiji bi nas utegnil imeti marsikdo za mrtvo kladico brez življenja. Toda to nismo bile. Kakor hitro namreč začuti ličinka, da bi lahko spravila pod streho nekoliko tečne hrane, takoj začne migati s sprednjim koncem sem in tje, kot kazalček na tehtnici, zdi se, da vohlja po zraku nalik lisjaku, stopivšemu iz gošče. V trenutku priskoči dojnica in pred seboj imaš oni mili prizor, ki si ga morda stokrat opazoval med golobico in njenim puhosrajčnikom. Ličinka dobiva hrano iz ust v usta, to je v ustno globelico, ki jo ima sredi prednjega konca.

Dokler ličinke rastemo, dobivamo večkrat tudi nove srajčke, kajti stare nam postajajo kmalu pretesne. Pestunje nam pridno pomagajo, ko se preoblačimo. Teh stroškov za novo perilo nam gotovo ne zameriš, ako pomisliš, da delamo s hrano silno varčno. Vse, kar použijemo, to tudi preosnujemo v svoje telo. Pri nas, kakor tudi pri ličinkah drugih kožokrilcev, n. pr. pri čebelah, vlada namreč še vedno starodavna navada, da se končava želodec kar na slepo brez kakega izhoda za neporabljene snovi. Ker je tako, zato moramo izpremeniti vso hrano v kri; kaj pa naj bi tudi počeli neporabljeni deli v našem telesu, ki bi bili zanj pravostrupilo? Zato so naše kuharice in dojilke strokovnjaško izvežbane v kemiji živil, mnogo bolj nego vaše hčerke, in zato znajo izbirati hrano z modro previdnostjo; pitajo nas z rastlinskim nektarjem in s sokovi raznih ušic prav z velikim uspehom, pred kojim naj se poskrijejo razni vaši sanatoriji, ki redijo kvečjemu možničke producentov.

Vsled take postrežbe dorastejo ličinke že v dveh tednih toliko, da se lahko zabubijo. V ta namen jih znosijo služabnice na varen, miren prostorček in jim posteljejo v majhni globinici v pesku. Iz predilnih, po celem telesu razpeljanih žlez, ki se odpirajo z dvema izhodoma v glavi, se izcejata dve tekoči nitki, ki se na zraku hitro strdita. Ličinka pritrdi te niti na straneh, na levi in desni, spodaj in zgoraj, spredaj in zadaj in se obda z vednim sukanjem glave v 24 urah s togo tkanino, kokonom, ki ga imenujete ljudje v navadnem življenju „mravljinno jajce“.

To je izprva belo, pozneje rumeno ali rjavkasto, z nekoliko nagubančeno usnjato kožico. V tem grobu se izpremeni breznoga, črvičasta ličinka vsled čudovite preosnove vseh organov, ki se takorekoč pretopijo in prelijejo, v vitko prožno mravljo, kakor se prečara plebejska zlitina iz bakra in cinka v bleščeči blagodoneči zvonček za cerkvico na gori.

Z isto požrtvovalnostjo kot preje z ličinkami ravnamo mravlje zdaj z bubami. Kakor je ravno vreme, jih nosimo zdaj v višja, drugič zopet v nižja nadstropja domačije. Vedno zadenemo z absolutno gotovostjo najpripravnije mesto za svoje varovanke, česar se lahko prepričaš, ako si omisliš umetni „formicarium“.

Če preti nevarnost odzunaj, tedaj ne mislimo mravlje najpreje na lastno kožo. Kaj še! Vsako izmed nas navdaja misel: „Jaz sem en sam vojak, ki ni nenadomestljiv; rešitev in svoboda domačije, ohranitev našega rodu, to je prva in zadnja naša misel, naš ideal. Zato se lotevamo najprvo svojih bub, ki so naš up in ponos, in jih spravimo v varnost.“

Ako odpreš tako bubo na zadnji stopnji razvoja in jo siloma pokličeš iz groba, opaziš v mešičku belo stvarco rdečih oči, pogreznjeno v sladke sanje: mravljica je rojena, vsi udki se lahko razločijo v najmanjših posameznostih. Toda dete ima še silno mehko, nežno oblekco, ki se utrdi šele, kadar zapusti mravlja sama zibelko, seveda ne brez pomoči mnogobrojnih postrežnic.

Če smo mogle uživati ličinke le tekoče sokove, smo pa odrasle mravlje zmožne hraniti se tudi s snovmi, ki jih treba preje razgristi in prežvečiti. Zato nocojšnji pohod moj in tovarišic v tvoji vrtni uti gori proti sladki steklenici. Ker sem izpolnila svojo dolžnost in ti pojasnila svojo mladost, zato dovoli, da se ločim za nocoj. Govorjenje utruja tudi mojo malenkost, dasi uživam ugled Demostenov v deželi. Na željo ti razkrijem drugič še kopo skrivnosti, ki jih kar mrgoli naše malo življenje. Za sedaj: „Lahko noč!“

Napol sanjaje, napol bedec sem odvrnil: „Na svidenje, mila znanka!“

